

डिस्टोनर मशीन :

या मशीनचा उपयोग ज्वारी, बाजरी, नाचणी, मका, गहू, तांदूळ, डाळ साफसफाई करण्यासाठी होतो. या मशीनच्या सहाय्याने धान्याच्या आकाराचे खडेही वेगळे करता येतात. वेगवेगळ्या चालण्या वापरून धान्याची प्रतवारीही करता येते.

धान्य सफाई प्रतवारीकरिता ग्रॅव्हिटी सेपरेटर

धान्य मळणीनंतर धान्यात धुळ, काडीकचरा, खडे, माती इ. कमी अधिक प्रमाणात राहतातच त्यामुळे चांगले उत्पादन काढूनही शेतकऱ्याला योग्य बाजारभाव मिळत नाही.

ग्रॅव्हिटी सेपरेटर मुख्यतः गोल आकाराचे धान्य साफ करण्यासाठी वापरले जाते. काडीकचरा खडे मिश्रित धान्य सेपरेटरच्या हॉपरमध्ये टाकताच धान्य साफ करण्याची प्रक्रिया सुरु होते. उपकरणाच्या विशिष्ट रचनेमुळे धान्य एका बाजूला आणि काडीकचरा एका बाजूला होतो त्यामुळे धान्य लगेच पोत्यात भरून घरी किंवा बाजारात नेता येतात. सोयाबीन, मूग, उडीद, तूर, बाजरी, हरभरा, वाटाणा इ. धान्यासाठी उपयुक्त आहे.

ग्रॅव्हिटी सेपरेटर वापरण्याचे फायदे :

१. वजनाने हलके आणि कुठेही नेता येते.
२. विजेच्या खर्चात बचत होते.
३. वर्षानुवर्षे देखभालीचा खर्च येत नाही.
४. आर्थिक आणि शारिरीक श्रमात बचत होते.
५. सफाई आणि प्रतवारीमुळे बाजारभाव चांगला मिळतो.
६. ब्रियाणे उत्पादित करण्यासाठी अतिशय उपयुक्त.
७. वापरण्यासाठी अतिशय सोपे.

• अधिक माहितीसाठी •

ग्रामोन्नती मंडळ

कृषि विज्ञान केंद्र

नारायणगाव, जि. पुणे.

फोन : ७०२८७७९७७७

ईमेल : gmknkvk@rediffmail.com

वेबसाईट : www.kvknarayangaon.org

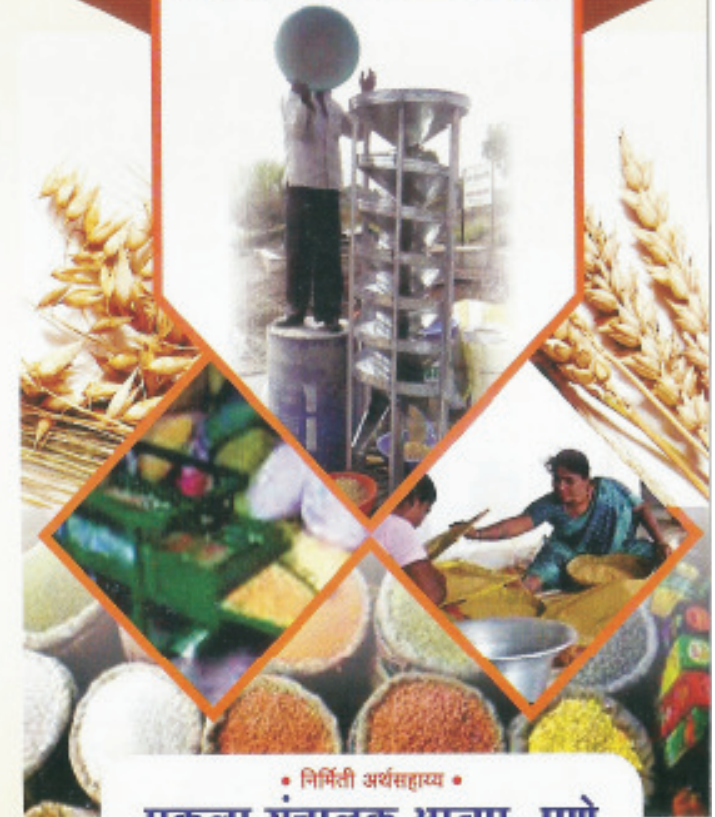
• लेखन व संकलन •

कु. निवेदिता डावखर

गृहविज्ञान विशेषतज्ञ,
कृषि विज्ञान केंद्र नारायणगाव (पुणे)

**खरीप पिकातील
काढणीपश्चात तंत्रज्ञान**

• निर्मिती अर्थसहाय्य •

प्रकल्प संचालक आत्मा, पुणे

कृषि भवन, शिवाजीनगर, पुणे - ४११ ००५

फोन : ०२०-२५५३०४३९

ईमेल : pdatmapune@gmail.com

• तांत्रिक लेखन व प्रकाशन •

ग्रामोन्नती मंडळ

कृषि विज्ञान केंद्र

नारायणगाव, जि. पुणे.

प्रस्तावना :

धान्य पिकांची काढणी केल्यापासून उत्पादित शेतमाल ग्राहकापर्यंत पोहोचवण्यात येणाऱ्या विविध प्रक्रियांना काढणीपश्चातील व्यवस्थापन असे संबोधतात.

काढणीपश्चात कामांच्या परिणामकारक व्यवस्थापनामुळे धान्य पिकांचे होणारे नुकसान कमी व्हायला मदत होतेच पण त्याचबरोबर उत्पादित धान्याची गुणवत्ता राखणे आणि त्याचा दर्जा प्रत्येक टप्प्यावर टिकवणे शक्य होते परिणामी धान्याचे मूल्य वाढते व त्याचा लाभ शेतकऱ्यांना मिळतो. आजच्या धावपळीच्या तांत्रिक युगात माणसाकडे वेळ कमी आहे. त्यामुळे जर ग्राहकास चांगल्या गुणवत्तेचा आणि दर्जेदार माल दिल्यास तो चार जास्तीचे पैसे देण्यासाठीही तयार होतो. साधारणतः स्वच्छता/साफसफाई, वाळवण, प्रतवारी, साठवण, वाहतूक, प्रक्रिया इ. कामांचा काढणी पश्चात व्यवस्थापनात समावेश होतो.

कडधान्य, तृणधान्य व तेलबिया पिकांची हवामानाच्या योग्यतेनुसार स्थानिक परिसरात एकाच कालावधीत मोठ्या प्रमाणावर लागवड केली जाते. पिकांशी संबंधित जमीन तयार करण्यापासून ते पिक काढणीपर्यंतची सर्वांचीच कामे त्या त्या कालावधीत सुरु असतात. यामुळे मजुरांचा खूप तुटवडा भासतो. स्थानिक गरजानुरूप यांत्रिकीकरणाने पिकांशी संबंधित कामे वेळेवर होऊ शकतात. पिकांचे वेळेवर आणि योग्य व्यवस्थापन झाल्याने पिकाची प्रत सुधारून बाजारभावही चांगले मिळू शकतात.

महत्त्व व गरज :

धान्य पिकांच्या मळणी कामात काही प्रमाणात यांत्रिकीकरण झाल्याचे दिसते. मात्र, मळणीनंतर प्राप्त होणाऱ्या धान्यांत धुळ, काडी-कचरा, खडे, माती, इ. कमी-अधिक प्रमाणात राहतातच. हंगामातील हवामानाची अनिश्चितता, पारंपारिक काढणी, मळणी पद्धती, मजुरांचा तुटवडा, वापरात असलेल्या मळणी यंत्रातील दोष इत्यादी सारख्या कारणांमुळे मळणीनंतर मिळणाऱ्या धान्याची प्रत कमी होते. उफणणी किंवा चाळणीची कामे घरातीलच व्यक्ती अथवा मजुरांकरवी आणि विशेषतः महिलांकरवी करवून घेण्यात येतात. मात्र, त्यातूनही चांगली उफणणी किंवा प्रतवारी होऊ शकत नाही. उफणणी व प्रतवारी कामे वेळखाऊ, खर्चिक आणि कष्टाची असल्याने बरेच शेतकरी ती करत नाहीत. धान्याची सरळ बाजारपेठेत विक्री करतात. यामुळे चांगले उत्पादन काढूनही शेतकऱ्याला योग्य बाजारभाव मिळत नाही.

धान्य प्रतवारीचे फायदे -

१. साठवण व वाहतुकीचा खर्च कमी होणे.
२. योग्य बाजारपेठ व योग्य बाजारभाव मिळवणे.
३. बाजारपेठेची / विक्रीची व्याप्ती / वाव वाढतो.
४. आर्थिक मदत व भविष्यातील व्यापार सुकर होतो.
५. विक्री व्यवस्थापन आर्थिक स्पर्धात्मक बनते.
६. ग्राहकाला विविध गुणवत्तेचा माल किफायतशीर दरात मिळतो.

प्राथमिक स्वरूपाची प्रक्रिया करण्यासाठी धान्य उफणणी व प्रतवारी यंत्र, डिस्टोनर, ग्रॅन्हीटी सेपरेटर, मोबाईल राईस मिल अशा अनेक छोट्या अवजारांचा उपयोग आपण करू शकतो.

उफणणी व प्रतवारी यंत्र -

शेतकऱ्यांनी उत्पादित केलेल्या मालाची प्रत कमी करणारे धुळ, काडी-कचरा, खडे, माती इ. सारखे घटक शेतकऱ्यांचे स्तरावरच बाजूला करून त्यास वेळेस धान्याची दोन प्रतीत प्रतवारी करणारे यंत्र भोपाळ येथील मध्यवर्ती कृषि अभियांत्रिकी संशोधन संस्थेने विकसित केले आहे. यंत्र आकाराने लहान, मनुष्यचलित किंवा अर्ध्या अश्वशक्ती वर चालणारे, वापरास व देखभालीसही सोपे व कार्यक्षम आहे. राज्यातील लहान मोठ्या सर्वच शेतकऱ्यांसाठी ते उपयुक्त ठरत आहे.

कामाचा प्रकार व काम करणारी व्यक्ती याचा विचार करून धान्याची उफणणी केलेली आहे. सदरील यंत्र आकाराने लहान असल्याने हाताळणीस व देखभालीसाठी सोपे आहे.

मोबाईल राईस मिल

- घरगुती सिंगल फेज लाईनवर चालते.
- एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी नेण्यास अगदी सोपी.
- ताशी १०० ते १५० किलो अदाचे भात काढते.
- भात, भुस्सा, कणी वेगवेगळी करते.
- भुस्सा बारीक निघाल्यामुळे पशुखाद्य म्हणून वापरता येतो.
- शेतकऱ्यांच्या वाहतूक खर्चात बचत होते.
- पारंपारिक पद्धतीपेक्षा खर्चामध्ये बचत.
- महिला बचत गट, युवक युवतींना कमी खर्चा करता येण्यासारखा फायदेशीर व्यवसाय.

नाफेडच्या धोरणाप्रमाणे किमान आधारभूत किंमत मिळण्यासाठीचे निकष

विशेष प्रकार	कमाल मर्यादा (% प्रति क्विंटल वजनानुसार)			
	तुर, मुग, उडीद	सोयाबीन	ज्वारी	बाजरी
१. काडीकचरा माती खडे इत्यादी	२ %	२ %	१ %	१ %
२. इतर धान्याची भेसळ	३ %	-	३ %	३ %
३. फुट तूट झालेले धान्य	३ %	३ %	१.५ %	१.५ %
४. अल्प फुट तूट झालेले धान्य	४ %	१५ %	१ %	४.५ %
५. अपरिपक्व व सुरकुतलेले धान्य	३ %	५ %	४ %	४ %
६. किडलेले धान्य	४ %	-	१ %	१ %
७. आर्द्रता प्रमाण	१२ %	१२ %	१४ %	१४ %